

Wykorzystanie technologii audiowizualnych w przepowiadaniu słowa Bożego

The use of audiovisual technologies
in the preaching of the word of God

Andrzej Makowski CSsR

Jedną z misji Kościoła jest głoszenie słowa Bożego całemu światu. Pierwszym przepowiadającym jest zawsze Bóg, który wypowiada swoje odwieczne Słowo – Jezusa Chrystusa. W przepowiadaniu Trójjedynego Boga uczestniczy cały Kościół jako drugorzędny podmiot. Natomiast biskupi, prezbiterzy i diakoni nie są samoistnymi i samodzielnymi podmiotami przepowiadania. Są nimi w ścisłej łączności z Chrystusem i Kościołem¹. Przepowiadający kaznodzieja (homilista) nadaje usłyszанemu słowu Boga konkretny wyraz będący nośnikiem objawienia i zbawienia². Jeżeli słowo Boże, które przepowiada kaznodzieja, nie jest głoszone integralnie z prawdą Objawioną, to Kościół nie może czynić siebie odpowiedzialnym za nieudolność człowieka i akceptować to słowo jako słowo Boże. Wszystko inne, a więc forma i przekaz, jest drugorzędne. Kościół jest wspólnotą kerygmatyczną, która głosi słowo i dzieła Boga w historii zbawienia, a szczególnie dzieła dokonane w Jezusie Chrystusie. Wspólnota Kościoła poprzez powiew mocy Ducha Świętego gdziekolwiek Słowo jest głoszone i przyjęte w wierze jest punktem spotkania się z Bogiem³. Chrześcijaństwo jako takie od samego początku jest nacechowane bliskim pokrewieństwem z rzeczywistością słowa. Samo przekazywanie Objawienia zasadniczo można traktować tylko jako wydarzenie słowa, nawet wówczas, gdy Boskie słowo wkracza w sam środek ludzkiego języka i w związku z tym przybiera różne postacie, począwszy od słowa proroków aż po nauczanie kaznodziejów w Kościele. Zmienia się tylko kształt i zewnętrzna forma słowa, natomiast jego treść i działanie nadal mają moc i wymiar Boży⁴. Benedykt VI podkreślił, że „głównym zadaniem kapłana jest głoszenie Chrystusa, Wcielonego Słowa Bożego, i przekazywanie przez sakramenty wielorakiej łaski Bożej, dającej

¹ A. Lewek, *Podstawy teologiczne posłannictwa kaznodziei*, w: *Sługa słowa*, red. W. Przyczyna, Kraków 1997, s. 16.

² Tenże, *Współczesna odnowa kaznodziejstwa*, t. 2, Warszawa 1980, s. 25.

³ A. Dulles, *Models of the Church*, New York 2002, s. 69.

⁴ L. Szeffczyk, *Pismo Święte Słowem Boga*, tłum. L. Balter, „Communitio” 125 (2001) nr 5, s. 49.

zbawienie. Kościół, powołany przez Słowo, ma być znakiem i narzędziem komunii, którą Bóg urzeczywistnia z człowiekiem, a każdy kapłan powinien ją w Nim i z Nim budować⁵.

Dla Kościoła nie jest obcy element medialny w głoszeniu Dobrej Nowiny. Na przestrzeni wieków Kościół znajdował się w różnych środowiskach medialnych i w różnych erach komunikowania, korzystając z ich sposobów przekazu myśli. Zdaniem Marshalla McLuhana⁶, Kościół głosił słowo Boże we wszystkich trzech erach komunikowania, we wszystkich trzech środowiskach medialnych: 1) w erze plemiennej, w której środowiskiem komunikowania było żywe słowo, nadawca i odbiorca komunikatu znajdowali się w tym samym miejscu oraz w żywym spotkaniu twarzą w twarz; 2) w erze Gutenberga, w której środowiskiem komunikowania było słowo drukowane, niekoniecznie to samo miejsce i bez spotkania twarzą w twarz; 3) w erze Guglielmo Marconiego, w której środowiskiem komunikowania jest elektroniczne słowo i obraz, bez jedności miejsca i bez żywego kontaktu, gdzie cały proces komunikacji dokonuje się za pośrednictwem mediów elektronicznych. Z kolei współczesna literatura z dziedziny teorii komunikacji mówi o kolejnym środowisku medialnym, o czwartej erze komunikowania, o tzw. *convergence* lub *multimediach*, czyli połączeniu wszystkich istniejących mediów w jedno medium multimedialne, którego podstawą jest technologia cyfrowa – *digital technology*⁷.

Kościół dysponuje długą listą pionierów, którzy używali mediów współczesnych w głoszeniu Dobrej Nowiny. Papież za papieżem, wydając Orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu zachęcali do tego rodzaju innowacji. Papież Benedykt XVI stwierdził w 2010 roku, że kapłani stoją u progu nowej ery ponieważ nowe technologie tworzą głębsze formy relacji na większych dystansach. Dlatego są wezwani, aby odpowiedzieć pastoralnie poprzez wykorzystywanie coraz bardziej efektywnie mediów w służbie Słowu⁸. W artykule zostanie ukazana przestrzeń ewangelizacyjna Kościoła, w której są wykorzystywane media elektroniczne w dziele ewangelizacji. Poruszony zostanie problem wykorzystania technologii audiowizualnych w przepowiadaniu słowa Bożego oraz rozwiązania, jakie dają ostatnie dokumenty Kościoła powszechnego, jak i wskazania Konferencji Episkopatu Polski.

⁵ Benedykt VI, *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa”*, <https://www.paulus.org.pl/223,44-sdssp-benedykt-xvi-2010> [16.11.2017].

⁶ Marshall McLuhan nazwany jest ojcem dyscypliny zwanej komunikowaniem. Jest światowym autorytetem w dziedzinie mediów oraz klasycznym przedstawicielem refleksji nad mediami w podręcznikach z dziedziny mediów i komunikowania.

⁷ K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt., s. 104; 49–56.

⁸ Benedykt VI, *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa”*, dz. cyt.

Fenomen komunikacji religijnej w kontekście mediów elektronicznych

Mass media są stałym składnikiem środowiska, w którym człowiek dzisiaj żyje i się rozwija. Istnieje fenomen „społeczeństwa informacyjnego” rozumianego jako społeczeństwo, w którym informacja stanowi czynnik kształtujący strukturę społeczną. Nowe pokolenia wznoszą się w świecie uwarunkowanym przez mass media. Środki masowego przekazu są dla wielu głównym narzędziem informacji i formacji, przewodnikiem i natchnieniem w zachowaniach indywidualnych, rodzinnych, społecznych⁹.

Media cyfrowe i technologie informacyjno-komunikacyjne mają coraz większy wpływ na życie ludzkie. We współczesnym społeczeństwie pluralistycznym mass media stały się czymś nieodzownym. Mają one zdolność budowania opinii publicznej. To od doboru informacji zależy bowiem istnienie konkretnych treści w społeczeństwie. Kształtują one nowy rodzaj kultury, nową wizję świata i kosmosu, nową wrażliwość człowieka, sposób myślenia i postrzegania świata. Co nie pojawi się w środkach masowego przekazu, nie istnieje w opinii publicznej¹⁰. Zasada sformułowana przez McLuhana: *medium is a massage* (przekaznik jest przekazem) staje się kluczem do zrozumienia transformacji, jaką przechodzą w obecnym czasie same media i metody komunikacji¹¹. Jak zaznacza Krzysztof Marcyński, żyjemy w czasach, w których jesteśmy na etapie konwergencji mediów tzn. łączenia ich w jednym miejscu, jakim jest Internet, gdzie tradycyjne media przenoszą się i możemy ich doświadczyć. I tak na przykład telewizję możemy oglądać zarówno w Internecie, w dowolnym przez siebie czasie, jak i w mediach mobilnych, na smartfonach czy tabletach¹². Internet ofiaruje nowe sposoby ewangelizacji, a co za tym idzie, nowy model proklamacji Dobrej Nowiny. Centralny punkt przesłania Bożego ma być „zrobiony” w formie atrakcyjnej, aby słuchacze mogli to przyjąć i zrozumieć. Internet przekazuje formę głoszenia różnymi sposobami i powoduje, że głoszenie jest dostępne w każdym czasie oraz dociera do szerszej grupy. Przekaz poprzez wizję i głos podany łatwo i przystępnie (co dokonuje się poprzez korektę nagrania) staje się atrakcyjny. Internet co prawda tworzy pewne ograniczenia, ponieważ pewne platformy komputerowe mają pewne restrykcje i wymagają od głosiciela, aby modyfikowany był jego przekaz. I tak codzienne refleksje na Twitterze są inne niż codzienne 3 minutowe homilie¹³.

⁹ R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata*, Kraków 2013, s. 178; Por. RMis 37.

¹⁰ A. Makowski, *Nowa ewangelizacja w kulturze ponowoczesnej i medialnej*, „Studia Redemptorystowskie” 13 (2015), s. 248.

¹¹ A. Wołkiewicz, *Testament Cyfrowego Imigranta – Benedykt XVI do mieszkańców cyfrowego świata*, http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2013/referaty_2013_10/wolkiewicz.pdf [16.11.2017].

¹² K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt. s. 104.

¹³ M.P. Schneider, *Applying Six Offline Models to Online Evangelization*, <http://www.hprweb.com/2017/06/applying-six-offline-models-to-online-evangelization/> [21.07.2017].

Jak zaznacza Benedykt XVI, „istnieją serwisy społecznościowe, które stwarzają współczesnemu człowiekowi okazje do modlitwy, medytacji lub dzielenia się Słowem Bożym. Mogą one jednak otwierać drzwi do innych wymiarów wiary. Wiele osób odkrywa bowiem właśnie dzięki kontaktowi początkowo nawiązanemu *online*, znaczenie bezpośredniego kontaktu, doświadczenia wspólnoty, a nawet pielgrzymki, nieustannie będących ważnymi elementami na drodze wiary. Szukając sposobów uobecnienia Ewangelii w świecie cyfrowym, możemy zaprosić ludzi do uczestnictwa w spotkaniach modlitewnych lub liturgiach w konkretnych miejscach, takich jak kościoły czy kaplice”¹⁴.

Papież Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek podjęli refleksję na temat mediów i komunikowania w kontekście Kościoła i świata, wypowiadając się na temat komunikacji społecznej i mediów, wydając liczne dokumenty i orędzia. Jednocześnie są papieżami, którzy wykorzystują media w działalności ewangelizacyjnej Kościoła. Papież Franciszek komunikuje się również z wiernymi poprzez media społecznościowe. Homilie wygłaszane w kaplicy Domu św. Marty należą do najbardziej charakterystycznych i już ugruntowanych „nowych środków wyrazu” pontyfikatu Franciszka. Przekazywane są przez redakcję „L’Osservatore Romano, Radio Watykańskie, Watykański Ośrodek Telewizyjny (CTV) oraz umieszczane na kanale YouTube, Twitterze, Facebooku oraz na witrynie internetowej Stolicy Apostolskiej¹⁵.

Technologie audiowizualne w przepowiadaniu słowa Bożego

Kaznodzieje różnych wyznań chrześcijańskich używają technologii audiowizualnych w swoich kazaniach i homiliach. Kaznodzieje wyszukują w mediach czy na stronach internetowych materiały do przepowiadania. Dostarczają im one pomocy w postaci slajdów, wideo, wywiadów, klipów filmowych oraz narzędzia takie jak tła, czy ilustracje. Kaznodzieje jedyne co muszą zrobić, to wybrać, co ich zainteresuje spośród bogatego menu, pobrać materiał i włączyć go do swojego nauczania. Stąd też na ambonie znalazły się pokazy PowerPoint, wideoklipy, a nawet obrazy hologramów. Wielu kaznodziejów umieszcza swoje nauczanie, głosząc słowo w podcastach, na YouTube i Facebooku.

W Stanach Zjednoczonych rozgorzała dyskusja: czy w trakcie kazania dozwolone jest wykorzystywanie technologii audiowizualnych podczas Mszy Św.? czy jest to pożądane? oraz czy możliwe jest uzyskanie pewności co do tego, czy to

¹⁴ Benedykt XVI, Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, „*Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji*”, w: M. Laskowska, K. Marcyński, *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, Kraków 2016, s. 59–60.

¹⁵ F. Lombardi, *Introduzione*, w: Jorge Mario Bergoglio. Papa Francesco, *La verità è un incontro*, red. A. Spadaro, Milano 2014, s. 9; tenże, Franciszek, *Wstęp*, w: *Bóg szuka na marginesie. Słowa z domu św. Marty*, opr. A. Spadaro, Kraków 2017, s. 5–6.

jest słuszne? Peter Lovrick w artykule *Media technology in preaching. A Catholic response* przedstawia kilka stanowisk na gruncie kościołów protestanckich i Kościoła katolickiego. Wayne McDill, profesor kaznodziejstwa w Southeastern Baptist Theological Seminary, śmiało twierdzi, że homiliści i kaznodzieje widzą multimedialne prezentacje jako przyszłość nauczania. Ten pogląd widzi w przepowiadaniu przechodzącym fundamentalne zmiany. Tak jak w poprzednim stuleciu styl nauczania był odpowiedni, to dla współczesnych słuchaczy może on nie być skuteczny. Style nauczania w poprzednich dekadach mogą wymagać dostosowania do zmieniających się warunków, ponieważ technologia radykalnie zmieniła sposób komunikowania się. Zwolennicy tego typu poglądu patrzą na technologię medialną więcej niż jak tylko na modę. Costin Jordache, z Dallas First Church of Seventh-Day Adventists, twierdzi, że używanie mediów nie powinno być ozdobą, dzwonkiem czy gwizdkiem, ale raczej „wewnętrznym” i podstawowym elementem procesu przekazywania duchowych wiadomości¹⁶.

Wielu katolickich kaznodziejów zgadza się z tą tezą. Twierdzą, że kaznodzieje powinni głosić na tej rzeczywistości, co papież Benedykt nazwał w swym Orędziu na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu w 2009 r. jako kontynent cyfrowy. Dlatego, aby na nim przemawiać, głoszenie wymaga, żeby język był dostosowany do mówiących językiem internetowym oraz przepowiadający powinni znać jego reguły¹⁷. Katolicki kapłan Fred Gaglia, profesor homiletyki w Seminarium Duchownym św. Jana Vianneya w Denver, popiera użycie urządzeń medialnych w głoszeniu, które – jak twierdzi – przyczynią się do zmiany nauczania. „Usunie to” nudne słowo, przez to liczba uczestników w Kościele powinna wzrosnąć znacząco¹⁸. Z kolei Paolo Padriani, konsultant z Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu i twórca aplikacji iBreviary dla iPhone’ów, stwierdza, że kaznodzieje nie powinni bać się użycia urządzeń medialnych w nauczaniu.

¹⁶ C. Jordache, *Effectively using media in ministry*, <https://www.ministrymagazine.org/archive/2010/07-august/effectively-using-media-in-ministry> [21.07.2017].

¹⁷ „Aby udzielić właściwych odpowiedzi na te pytania w ramach wielkich przemian kulturowych, szczególnie odczuwalnych w świecie młodzieżowym, drogi komunikowania się, otwarte przez zdobycze technologii, są już niezbędnym narzędziem. Albowiem świat cyfrowy, oddając do dyspozycji środki, umożliwiające niemal nieskończoną zdolność wyrazu, otwiera wielkie perspektywy i aktualizacje dla Pawłowego wezwania: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!” (1 Kor 9, 16). Toteż wraz z ich rozpowszechnieniem odpowiedzialność za głoszenie nie tylko wzrasta, ale staje się coraz pilniejsza i wymaga bardziej uzasadnionego i skuteczniejszego zaangażowania. W związku z tym kapłan znajduje się niejako na początku „nowej historii”, ponieważ im bardziej nowoczesne technologie tworzyć będą coraz intensywniejsze związki, a świat cyfrowy poszerzy swoje granice, tym bardziej kapłan będzie powołany do osobistego zajęcia się nim duszpastersko, pomnażając swe zaangażowanie, aby zaprząć media na służbę Słowa”. Benedykt XVI, Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, „*Kapłan i duszpasterstwo w świecie cyfrowym: nowe media w służbie Słowa*”, dz. cyt.

¹⁸ F. Gaglia, *Enter the Digital Continent of Preaching*, <http://www.hprweb.com/2012/07/enter-the-digital-continent-of-preaching> [21.11.2017].

W wywiadzie dla Zenit News Service powiedział: Musimy być uformowani z duchowego punktu widzenia, aby następnie móc korzystać z tych zasobów z punktu widzenia technologiczno-praktycznego¹⁹. Promotorzy opowiadający się za wykorzystaniem mediów postrzegają je jako sposób na utrzymanie ciągłego kontaktu z młodzieżą oraz sposób na niedoprowadzenie do upadku wspólnot parafialnych. Argumentują również, że Kościół korzystał ze wspinających dzieł sztuki. Tradycja chrześcijańska zawsze była bogata w znaki i symbole takie jak krzyże, ikony, wizerunki Matki Bożej, obrazy, posągi, ikony, witraże, szopki, malowidła w kościołach. Dużą część artystycznego dziedzictwa ludzkości stworzyli artyści i muzycy, próbując wyrazić prawdy wiary²⁰. Już II Sobór Nicejski w 787 roku stwierdził, że sztuka jest formą krzewienia wiary, odnajdywaniem i poznaniem Boga²¹. Dzieła sztuki swoim pięknem przybliżają ludziom piękno i tajemnicę Boga. Sztuka bowiem powinna zbliżać do prawdziwego „artysty”: Chrystusa²². Wszystkie te rzeczy były używane w głoszeniu, które kaznodzieje mogli włączyć do swojego nauczania. Technologia cyfrowa jest przecież tylko inną formą wykorzystywania bogatych obrazów.

Luterański biskup Craig Alan Satterlee, nie zgadzając się z tym stanowiskiem, argumentuje, że ci, co są za wykorzystywaniem mediów wizualnych, powołują się na słowa Jezusa, który powiedział: „*Dlatego każdy uczony w Piśmie, który stał się uczniem królestwa niebieskiego, podobny jest do ojca rodziny, który ze swojego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare*” (Mt 13,52). Satterlee mówi, że słowa Ewangelii, jak twierdzą zwolennicy używania technologii medialnych, są tym, co stare; technologia jest czymś nowym. Kaznodzieje są więc zachęceni do wykorzystywania mediów i technologii wizualnych, używając PowerPoint, klipów filmowych, kazań skonstruowanych wokół dzieł sztuki; zapraszają parafian do wysyłania wiadomości tekstowych do kaznodziei, które są wyświetlane na ekranie podczas kazania dla wspólnoty, aby je zobaczyć, czy emitują pojedyncze kazanie jednocześnie nawet do kilku satelitarnych zgromadzeń przy użyciu technologii holograficznej. Wzrasta liczba kaznodziejów w różnych wyznaniach chrześcijańskich, którzy nie zgadzają się z tymi argumentami za użyciem mediów w nauczaniu. Dochodzą do przekonania, że używanie technologii medialnych może utrudniać głoszenie. Timothy Ralston z North American Academy of Liturgy and the Evangelical Homiletics Society twierdzi, że niestety, słabi mówcy polegają na mediach takich jak: klip filmowy, fragment audio lub slajd PowerPoint. Nacisk w przepowiadaniu położony jest wtedy z wiadomości na medium. Luterański

¹⁹ Tamże.

²⁰ Benedykt XVI, Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, „*Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji*, dz.cyt.,s. 58

²¹ M. Krawczyk, *Znaczenie sztuki w przekazy wiary w nauczaniu Ojców Kościoła*, „*Resovia Sacra*” 23 (2016), s. 119.

²² R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata*, dz. cyt., s. 127–128.

kaznodzieja Jennifer Phelps Ollikainen opisuje, jak medium zareagowało na wiadomość, kiedy zaczęła włączać technologię: kiedyś obrazy kształtowały przepowiadanie, a obecnie jest proklamacja kształtująca obrazy. Uważa, że sposób, środki, za pomocą których wiadomość została ogłoszona, zagraża samozapalnie i górę bierze sposób niż same przesłanie w stosunku do wiadomości²³. Przekazywanie myśli obrazem wpływa na restrukturyzację słowa, tzn. pozbawia je głębi i naturalnej abstrakcji. Wypowiedzane słowa, ich dźwięk, w odróżnieniu od obrazu, umieszczają człowieka w środku aktualnego wydarzenia symultanicznie. Dlatego *sacrum* łączone jest ze słowem, a nie obrazem. Komunikowanie obrazami pozbawia nas natury *sacrum*, jakie w akt komunikowania wpisuje słowo²⁴.

Kilku katolickich teologów dało swój punkt widzenia i ostrzegają homilistów przed używaniem technologii w odniesieniu do niedzielnej homilii. Ks. Richard Neuhaus uważa, że eksperymentowanie w kazaniach stworzy to, że człowiek będzie zależny od wizualnych pomocy i innych sztuczek używanych na ambonie. Takie eksperymentowanie to rezygnacja z głoszenia kazań, bo przepowiadanie to wypowiedziane słowo. Z kolei Karla Bellinger, katolicka teolog, której praca doktorska skupiała się na odpowiedziach młodych ludzi na katolickie głoszenie, zauważyła, że młodzi ludzie nie szukają rozrywki, świecidełek ani gładkiej perswazji. Wiedzą, gdzie to osiągnąć. Poszukują autentycznej istoty ludzkiej, która może przemawiać do ich umysłów i serc z przesłaniem, które pomaga im w codziennym życiu²⁵.

Natura przepowiadania homilijnego

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej podkreślają, że „przepowiadanie słowa Bożego jest pierwszorzędnym zadaniem Kościoła, przez które urzeczywistnia on swoją istotę i zadanie otrzymane od Jezusa Chrystusa. Szczególnie ważną formą posługi słowa jest homilia głoszona w liturgicznym zgromadzeniu wiernych, w sposób wyjątkowy podczas sprawowanej Eucharystii, będącej najświętszą czynnością Kościoła”²⁶. Według niemieckiego redemptorysty Viktora Schurra (1898–1971) w przepowiadaniu słowa Bożego następuje uobecnienie wydarzeń zbawczych. Stwierdza, iż z samej definicji przepowiadania jako słowa Bożego wynika, że jest ono słowem lub mową Boga; nie

²³ P. Lovrick, *Media technology in preaching. A Catholic response*, <http://www.hprweb.com/2017/05/media-technology-in-preaching/> [21.07.2017].

²⁴ K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt., s. 114–115.

²⁵ P. Lovrick, *Media technology in preaching. A Catholic response*, dz. cyt.

²⁶ *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej*, nr 14, <http://liturgia.wiara.pl/doc/4329152.Wskazania-Konferencji-Episkopatu-Polski-dotyczace-homilii> [04.11.2017]. Wskazania te zostały przyjęte podczas 377. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się w Lublinie w dniach 13–14 października 2017 r., na podstawie Uchwały nr 23/377/2017 z dnia 14 października 2017 r.

jest tylko ludzkim przemówieniem o Bogu, lecz przemówieniem samego Boga za pośrednictwem przepowiadającego i słowa ludzkiego²⁷. Samo przepowiadanie homilijne ma charakter mistagogii, a ta dokonuje się w żywym spotkaniu, w ramach wspólnoty, w kontekście liturgii i sakramentu²⁸. W głoszeniu Ewangelii nie chodzi o wzbogacenie wiedzy słuchaczy, ale powinno być ono okazją do osobistego spotkania z Jezusem. Jan Paweł II nauczał, że Chrystus „jest obecny dzięki swemu Słowu, «które zachęca, które wzywa, które domaga się odpowiedzi (...). Pozbawiony go, jest jakby umarły i nie ma już nic do przekazania braciom, ponieważ Słowo jest Chrystusem»²⁹”.

Natura mediów elektronicznych nie pozwala na realizowanie szczególnej funkcji profetycznej Kościoła, jaką jest przepowiadanie homilijne. Słowo Boże wyrażone w homilii nie może być realizowane przez media, co nie znaczy, żeby nie wykorzystać mediów w przestrzeni ewangelizacyjnej Kościoła. „Media w dziele przepowiadania słowa Bożego mają pełnić taką rolę, która ma prowadzić do żywo przepowiadanego słowa, a nie jego elektronicznej mediacji, do żywego spotkania wspólnoty, nie elektronicznego Kościoła, do kontekstu liturgii, a nie miejsca, w którym znajduje się elektroniczne medium odbioru transmisji. Tylko takie wydarzenie jest w pełni komunikowaniem łaski sakramentu Eucharystii, a w niej łaski przepowiadania słowa Bożego³⁰”.

Homilia jest częścią liturgii i stanowi pokarm konieczny do podtrzymania chrześcijańskiego życia³¹. Dlatego transmisja przepowiadania homilijnego poprzez media (radio, telewizję) jest bardziej słowem o Bogu niż słowem Bożym. Dzieje się tak ponieważ słyszymy słowo, ale nie żywe, jesteśmy w kontakcie, ale nie bezpośrednim, budujemy wspólnotę, ale nie konkretną, jesteśmy w kontakcie, ale nie liturgicznym. Staje się ubogaceniem intelektualnym, poszerzeniem horyzontów, przebywaniem w kontekście religii, ale nie może być spotkaniem i doświadczeniem Chrystusa w fenomenie przepowiadania słowa Bożego w kontekście Eucharystii³². Język obrazu bowiem przedstawia rzeczywistość, ale jej nie uobecnia³³. Odpowiednie priorytety się gubią, zwłaszcza jeśli technologia jest

²⁷ Por. V. Schurr, *Situation und Aufgabe der Predigt heute*, w: *Verkündigung und Glaube*, red. Th. Filthaut, J.A. Jungmann, Freiburg 1958, s. 200; tenże, *Christliche Verkündigung über Maria*, w: *Maria in Glaube und Frömmigkeit, Vorträdes Marianischen Kongresses der Diözese Rottenburg in Stuttgart 6–8.07.1954*, Stuttgart 1954, s. 161.

²⁸ K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt., s. 141.

²⁹ Jan Paweł II, *Decydujące spotkanie z Chrystusem – Słowem, które stało się ciałem*, Audiencja Generalna, Rzym 9 sierpnia 2000., *OsRomPol* 22 (2001) nr 1, s. 38.

³⁰ K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt., s. 147.

³¹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Pożnań 2016, nr 9 (dalej: DH).

³² K. Marcyński, *Komunikacja religijna i media*, dz. cyt., s. 146.

³³ Benedykt XVI, *Adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie i misji Kościoła Sacramentum caritatis*, Kraków 2007, nr 57.

postrzegana jako sedno do odnowienia wizji homilii. Tymczasem „odnowa i reforma w Kościele katolickim posuną się tak daleko i tak szybko naprzód, jak poprowadzi je dobre kaznodziejstwo”³⁴.

Łączenie razem. Przepowiadanie homilijne z użyciem technologii audiowizualnych

Można twierdzić, że Kościół już wypowiadał się definitywnie na temat tego, czy kaznodzieja może używać mediów w nauczaniu. Z pewnością dokument *Dyrektorium homiletyczne* Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów nie odnosi się konkretnie do tego zagadnienia. Z drugiej strony czytanie tego dokumentu daje kaznodziei, który rozważa użycie tej technologii, cenne wytyczne i wskazówki. *Dyrektorium homiletyczne* wyraźnie mówi, że homilia to: nie wykład, instrukcja katechetyczna czy też egzegeza³⁵. Zatem kaznodzieja planujący używanie PowerPointa nie powinien wyświetlać slajdów, które wymieniają punkty lub podpunkty, dostarczają tekst i wykresy dla wspólnoty, tak jak to często dzieje się podczas wykładu. Lektura *Dyrektorium homiletycznego* daje pewne wskazania:

a. Homilia ma być głoszona przez biskupów, kapłanów i diakonów³⁶.

Homilia ma być «rzeczywiście intensywnym i szczęśliwym doświadczeniem Ducha, pokrzepiającym spotkaniem ze słowem, stałym źródłem odnowy i wzrastania»³⁷. Tak więc kaznodzieja nie powinien pozwolić, aby technologia audiowizualna miała przewagę nad głoszoną homilią. Technologia nie powinna dyktować, jak kaznodzieja ma przepowiadać, ponieważ to on tworzy homilię do dostępnych mediów, a tym samym projektuje głoszenie słowa Bożego wokół mediów.

b. Homilia ma być dostosowana do konkretnego zgromadzenia liturgicznego w określonym czasie i miejscu³⁸.

Homilia jako integralna część celebracji liturgicznej dokonuje aktualizacji „przesłania Pisma Świętego”, aby wierni mogli odkryć obecność i skuteczność słowa Bożego w swoim codziennym życiu. Powinna ona ułatwić zrozumienie sprawowanej tajemnicy, zachęcić do misji, przygotowując zgromadzenie do wyznania wiary, modlitwy powszechnej i liturgii eucharystycznej³⁹. Powinna również brać pod uwagę słuchaczy, ich potrzeby oraz sytuację życiową⁴⁰. Dokument Komisji ds.

³⁴ J.L. McKenzie, *Kościół rzymsko-katolicki*, Warszawa 1972, s. 320.

³⁵ DH, nr 6.

³⁶ Tamże, nr 5.

³⁷ EG, nr 135; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dekret*, w: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2016, s. 7.

³⁸ DH, nr 8.

³⁹ VD, nr 59; por. DH, nr 4–9.

⁴⁰ Por. OWMR, nr 65; DH, nr 11.

Życia i Posługi Kapłanów przy Krajowej Konferencji Biskupów Katolickich USA zatytułowany *Dziś spełniły się słowa Pisma, któreście słyszeli* definiuje homilię jako „biblijną interpretację ludzkiego życia w świetle tekstów świętych, uzdalniającą wspólnotę do rozpoznania obecności i działania Boga oraz do odpowiedzi na tę obecność poprzez wiarę, za pomocą liturgicznych słów i gestów, i poza kontekstem liturgicznego zgromadzenia poprzez życie zgodne z Ewangelią”⁴¹.

Od homilisty wymaga się, aby był kontemplatykiem skoncentrowanym nie tylko na tekście biblijnym, ale także na adresatach przepowiadania. Powinien znać ludzi i ich potrzeby oraz podejmować refleksję nad wszystkim, co ich otacza i wywiera wpływ na ich sposób myślenia, postawy i życie wiarą⁴². Dlatego kaznodzieja nie tylko unika uniwersalnych homilii z Internetu, ale także nie pobiera tekstów z różnego rodzaju mediów i je wygłasza, bo umniejszają one konkretności homilii w relacji do poszczególnych słuchaczy. Wierni bowiem w homilii mają znaleźć słowa odpowiadające pośrednio bądź bezpośrednio na pytania dotyczące ich życia⁴³. Papież Franciszek wzywa homilistów: „Odnówmy naszą ufność w przepowiadanie słowa, opierającą się na przekonaniu, że to Bóg pragnie dotrzeć do innych przez homilistę i że to On rozciąga swą władzę dzięki ludzkiemu słowu”⁴⁴.

c. Przepowiadanie ma być w pełni zintegrowane z liturgią⁴⁵.

Homilia nie może być spektaklem rozrywkowym ani też nie może kierować się logiką przekazów medialnych; stanowi szczególny rodzaj przepowiadania słowa w ramach celebracji liturgicznej⁴⁶. Dokumenty Magisterium Kościoła precyzyjnie wskazują że, homilia jawi się nam jako integralna część liturgii (KL, nr 52). Oznacza to, że ma ona swoje miejsce w strukturze obrzędów, jest aktem liturgicznym i nie może być zastąpiona przez inne mowy⁴⁷. Należy „wykładać w niej na pod-

⁴¹ Komisja ds. Życia i Posługi Kapłanów przy Krajowej Konferencji Biskupów Katolickich USA, *Dziś spełniły się słowa Pisma, któreście słyszeli. Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, Waszyngton 1982, nr 81, tłum. H. Sławiński, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, red. H. Sławiński, Kraków 2015, s. 121. Szczególnie mocno podkreśla tę funkcję homilii także papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*. Zob. EG, nr 142–144, 154–155.

⁴² R. Hajduk, *Mea res agitur. Egzystencjalny aspekt przepowiadania*, w: *Homilia integralna. Studium treści i przepowiadania homilijnego*, red. M. Dąbrówka, M. Klementowicz, Tarnów 2017, s. 52; por. DH, nr 3.

⁴³ Komisja ds. Życia i Posługi Kapłanów przy Krajowej Konferencji Biskupów Katolickich USA, *Dziś spełniły się słowa Pisma, któreście słyszeli. Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, nr 56, dz. cyt.

⁴⁴ EG, nr 136.

⁴⁵ DH, nr 4.

⁴⁶ EG, nr 138.

⁴⁷ Mimo tego, że homilia jest integralną częścią liturgii trzeba dodać, że nie jest jednak częścią istotną, bez której liturgia nie mogłaby się odbyć. Należy pamiętać, że nie każda część odgrywa istotną rolę w całości albo ta sama część odgrywa nie zawsze tę samą rolę. Dużo w tym względzie

stawie świętych tekstów tajemnice wiary oraz zasady życia chrześcijańskiego⁷⁴⁸. Dlatego słowo Boże głoszone podczas liturgii powinno wypływać z proklamowanych tekstów świętych (por. KL, nr 35. 52; IOe, nr 54; KO, nr 21. 24)⁴⁹. W przepowiadaniu homilijnym należy w sposób mistagogiczny wiązać słowo Boże ze sprawowaną liturgią, aby wierni czynnie i owocnie uczestniczyli i wypełniali głoszone słowo w swoim życiu. Przepowiadanie mistagogiczne ma ukazać obecność i działanie Chrystusa w liturgii i doprowadzić do zjednoczenia z Nim. Przepowiadanie to naświetla ukryte rzeczywistości przez szersze powiązanie z tekstami liturgicznymi, wyjaśnia zbawczy sens znaków liturgicznych, doprowadza do centrum tajemnicy kultu i wprowadza w tajemnice zbawczego działania sakramentów. Posługa słowa w duchu mistagogii nie koncentruje się na przekazywaniu wiadomości o zbawieniu, ale stara się pomóc człowiekowi odkryć działanie Boga jako coś osobistego, co w życiu człowieka się urzeczywistnia⁵⁰. Homilia zatem powinna przywoływać nas do stałej przemiany i w konsekwencji do coraz większej doskonałości, która ostatecznie zaowocuje w codziennej coraz to większej realizacji przykazania miłości Boga i bliźniego⁵¹. Homilia nie jest zawieszona w Mszy św. Z tej racji kaznodzieja powinien unikać korzystania z mediów cyfrowych w sposób, który ustawi homilię całkowicie poza kontekstem liturgii.

d. Homilia ma być krótka i treściwa⁵².

Czas homilii jest ograniczony – jeśli trwa zbyt długo, jak napisał Bergoglio w *Evangelii gaudium*, „niszczy dwie charakterystyczne cechy celebracji liturgicz-

zależy od okoliczności. Dlatego homilia, mimo że stanowi integralną część liturgii, nie w każdej celebracji odgrywa równie ważne zadanie. Inną wagę ma podczas liturgii niedzielnej i świątecznej, gdyż jest obligatoryjna, a inną w dni powszednie, gdy jest fakultatywna. Inaczej też należałoby oceniać wagę homilii w liturgii sprawowanej przy licznych zgromadzeniu oraz wówczas, gdy zgromadzenie jest niewielkie. Chociaż liturgia może odbyć się bez homilii, byłaby jednak wówczas niekompletna. Ewentualna rezygnacja z homilii, gdy wierni są zobowiązani do uczestnictwa we mszy, groziłaby pomniejszeniem żywotności słowa Bożego. Wierni mają prawo otrzymać pokarm z pełnego stołu słowa Bożego. Por. W. Głowa, *Liturgia miejscem i źródłem przepowiadania*, Przemysł 1999, s. 111–112, 122–133; G. Siwek, *Homilia szczególną formą przepowiadania*, „Materiały Homiletyczne” 188 (2000), s. 40–41; W. Broński, *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*, Lublin 1999, s. 33, H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Kraków 2008, s. 38.

⁴⁸ KPK kan. 767 §1.

⁴⁹ OWMR, nr 33.41; EN, nr 43.

⁵⁰ L. Szewczyk, *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Katowice 2009, s. 202; tenże, *Evangelii Gaudium o homilii jako części liturgii*, „Roczniki Teologiczne” 41 (2014) z. 12, s. 26; S. Dyk, *Mistagogiczna natura i funkcja homilii*, „Przegląd homiletyczny” 11 (2007), s. 103–112.

⁵¹ H. Sobeczko, *Zagadnienia liturgiczne w pierwszym roku nauczania papieża Franciszka*, w: *Sakramenty w misterium Kościoła. Księga dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. B. Migut, Z. Głowacki, W. Pałęcki, Lublin 214, s. 138; zob. S. Dyk, *Rola homilijnej mistagogii w dziele nowej ewangelizacji*, w: tamże, s. 299–310.

⁵² DH, nr 6.

nej: harmonię między jej częściami oraz jej rytm”⁵³. Papież Franciszek nalegał, aby Liturgia Słowa nie przeważała nad Liturgią Eucharystii. Dlatego kaznodzieje nie powinni używać mediów, w szczególności wideoklipów, w taki sposób, aby homilia przedłużała liturgię.

e. Homilia jest warta wielkiego wysiłku i czasu na przygotowanie. Dlatego należy jej poświęcić znaczny wysiłek i czas na przygotowanie się do przepowiadania⁵⁴.

Na przygotowanie przepowiadania słowa Bożego zwraca szczególną uwagę papież Franciszek. „Jest ona zadaniem tak ważnym, że należy poświęcić mu dłuższy czas studium, modlitwy, refleksji i kreatywności duszpasterskiej”⁵⁵. Przepowiadanie jest wydarzeniem prawdziwie zbawczym. Na te aspekty proklamacji Słowa, współczesnych homilistów, uwrażliwia Franciszek, udzielając wskazówek, jak powinno wyglądać przygotowanie homilii. Oto one: wydobycie przesłania (orędzia – kerygmatu); przepowiadanie ukierunkowane w perspektywie celu, w kontekście Słowa; słuchanie Słowa (personifikacja); medytacja kaznodziej-ska – *Lectio divina*; odpowiadanie na pytania ludzi⁵⁶.

Poważnym niedociągnięciem jest niedbałe przygotowanie homilii albo jej brak. To negatywnie wpływa na przekaz słowa Bożego i jego aktualizację, która powinna wypływać z egzegezy tekstu biblijnego, medytacji i modlitwy. O takim głosicielu słowa Bożego, który zaniedbuje przygotowanie homilii, papież Franciszek napisał, że „nie jest duchowy, jest nieuczciwy i nieodpowiedzialny wobec otrzymanych darów”⁵⁷. Jest ponadto „fałszywym prorokiem, oszustem i pustym szarlatanem”⁵⁸. Zdaniem Jana Twardego „niedbałe przygotowanie homilii, a tym bardziej pomijanie pracy twórczej, jest lekceważeniem słowa Bożego i jego słuchaczy, działaniem na ich szkodę. Od przygotowania homilii zależy bowiem poziom jej głoszenia, dzięki czemu homilista pobudzi wiernych do czynnego i owocnego uczestnictwa w liturgii”⁵⁹. Kaznodzieje (homiliści) nie powinni więc używać mediów audiowizualnych w celu ubogacania słabego głoszenia kazania (homilii) tylko po to, aby być atrakcyjnym i „zadowolnić” wiernych.

* * *

Przepowiadanie Ewangelii odnosi się do zbawienia, ponieważ powołuje ludzi do wiary pokładanej w Jezusie Chrystusie jako Odkupicielu. Głosi dzień zbawienia, który jest i nadejście w przyszłości. Ponadto głoszenie samo jest

⁵³ EG, nr 138.

⁵⁴ DH, nr 10.

⁵⁵ EG, nr 145; DH, nr 26.

⁵⁶ EG, nr 146–155.

⁵⁷ Tamże, nr 145.

⁵⁸ Tamże, nr 151; DH, nr 26.

⁵⁹ J. Twardy, *Czym homilia nie jest – błędy w jej głoszeniu*, „Roczniki Teologiczne” 42 (2015) z 12, s. 58.

eschatologicznym wydarzeniem. Słowo Boże na ustach autoryzowanego głosiciela (herolda) nasączonego mocą Boga samego staje się Słowem Bożym. Słowo ratuje tych, którzy wierzą w nie, natomiast skazuje tych, którzy odrzucają je i nie chcą w nie wierzyć. Przepowiadanie Kościoła, którego odgłos w świecie przynosi zbawczą obecność Boga, nosi ze sobą obietnicę, że realność zbawienia, o którym ono świadczy, i akceptacja Ewangelii jest aktualnie zbawieniem⁶⁰. Dlatego głosiciel słowa Bożego powinien cenić i troszczyć się o przekaz Dobrej Nowiny.

Papież Franciszek w *Evangelii Gaudium* stwierdza, że „homilia nie może być formą rozrywki”⁶¹. Dlatego kaznodzieja (homilista) nie powinien używać technologii audiowizualnych tylko po to, aby ją wykorzystać z tej racji, że jest atrakcyjna, wprowadza ożywienie lub może być ulubioną formą odbieraną przez słuchaczy. Homilia nie ma być dygresją, a sposoby przekazywania homilii nie powinny odrywać uwagi słuchacza od centralnej, żywej Dobrej Nowiny proklamowanej z Pisma Świętego w kontekście liturgii. Homilia jest ustnym wydarzeniem, a przede wszystkim dialogiem⁶². Kaznodzieja słucha i ustnie odpowiada na potrzeby i pytania zgromadzenia w tym konkretnym kontekście liturgicznym. W ten sposób kaznodzieja powinien unikać czytania na ambonie i wygłaszania jakichś materiałów stworzonych przez inne osoby. Kaznodzieje, niezależnie od tego, czy decydują się na użycie technologii audiowizualnych czy nie, powinni zadać sobie pytanie, jaki jest motyw ich wyboru, jakie rodzą one zagrożenia oraz zwrócić uwagę, jaki będzie skutek ich użycia⁶³. Zgodnie ze wskazaniem Konferencji Episkopatu Polski „w homilii zaleca się ostrożność duszpasterską w wykorzystywaniu narzędzi aktywizujących, jakimi mogą być czasem nowoczesne formy techniczne (np. film, obraz, muzyka), a także rekwizyty (np. specjalne stroje itp.), aby środki te nie przysłaniały słowa, które powinno pozostać głównym środkiem komunikacji w homilii. W ocenie stosowności użycia takich środków podczas homilii należy mieć na względzie przede wszystkim świętość miejsca kultu Bożego”⁶⁴. W posłudze słowa powinnością kaznodziei (homilisty) jest pokazywanie Jezusa Chrystusa i Jego dzieła. Nawet największe zdobycze nowoczesnych środków komunikacji nie mogą aspirować do zajęcia miejsca Jezusa Chrystusa w dziele przepowiadania

⁶⁰ A. Dulles, *Models of the Church*, dz. cyt., s. 78.

⁶¹ EG, nr 138.

⁶² Jan Paweł II, List apostolski o świętowaniu niedzieli *Dies Domini*, nr 41, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/dies_domini_0_31051998.html [05.11.2017]; A. White, *The renewed understanding of the Liturgy of The Word in the Reformed Liturgy*, w: *Liturgy in the twenty-first century. Contemporary Issues and Perspectives*, red. A. Reid, London, New York 2016, s. 186–187.

⁶³ P. Lovrick, *Media technology in preaching. A Catholic response*, dz. cyt.

⁶⁴ *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej*, nr 14, dz. cyt.

nia. Dla wiernych musi być jasne, że kaznodziei (homiliście) zależy na ukazaniu Chrystusa, który powinien być w centrum każdej homilii⁶⁵.

Bibliografia

Benedykt VI, *Orędzie na 44. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „Kapłan i duszpasterstwo w cyfrowym świecie: nowe media w służbie Słowa”*, <https://www.paulus.org.pl/223,44-sdssp-benedykt-xvi-2010> [16.11.2017].

Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o Eucharystii, źródle i szczycie i misji Kościoła *Sacramentum caritatis*, Kraków 2007.

Benedykt XVI, Adhortacja apostolska o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini*, Poznań 2010.

Benedykt XVI, Orędzie na 47. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, „*Serwisy społecznościowe: portale prawdy i wiary; nowe przestrzenie ewangelizacji*”, w: M. Laskowska, K. Marcyński, *Komunikacja społeczna według Benedykta XVI*, Kraków 2016, s. 57–60.

Broński W., *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*, Lublin 1999.

Dulles A., *Models of the Church*, New York 2002.

Dyk S., *Mistagogiczna natura i funkcja homilii*, „Przegląd homiletyczny” 11 (2007), s. 103–112.

Dyk S., *Rola homilijnej mistagogii w dziele nowej ewangelizacji*, w: *Sakramenty w misterium Kościoła. Księga dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. B. Migut, Z. Głowacki, W. Pałęcki, Lublin 214, s. 299–310.

Franciszek, Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie *Evangelii Gaudium*, Kraków 2013.

Gaglia F., *Enter the Digital Continent of Preaching*, <http://www.hprweb.com/2012/07/enter-the-digital-continent-of-preaching> [21.11.2017].

Głowa W., *Liturgia miejscem i źródłem przepowiadania*, Przemyśl 1999.

Hajduk R., *Ewangelia na forum świata*, Kraków 2013.

Hajduk R., *Mea res agitur. Egzystencjalny aspekt przepowiadania*, w: *Homilia integralna. Studium treści i przepowiadania homilijnego*, red. M. Dąbrówka, M. Klementowicz, Tarnów 2017, s. 51–61.

Jan Paweł II, *Decydujące spotkanie z Chrystusem – Słowem, które stało się ciałem*, Audiencja Generalna, Rzym 9 sierpnia 2000, OsRomPol 22 (2001) nr 1, s. 37–38.

Jan Paweł II, Encyklika o stałej aktualności posłania misyjnego *Redemptoris missio*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1996, s. 379–460.

Jan Paweł II, *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.

⁶⁵ VD, nr 59; J. Swędrowski, *Model współczesnej homilii niedzielnej*, „Studia Loviciensia” 18(2016), s. 169.

Jan Paweł II, List apostolski o świętowaniu niedzieli *Dies Domini*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/dies_domini_0_31051998.html [05.11.2017].

Jordache C., *Effectively using media in ministry*, <https://www.ministrymagazine.org/archive/2010/07-august/effectively-using-media-in-ministry> [21.07.2017].

Marcyński K., *Komunikacja religijna i media*, Kraków 2016.

Komisja ds. Życia i Posługi Kapłanów przy Krajowej Konferencji Biskupów Katolickich USA, *Dziś spełniły się słowa Pisma, któreście słyszeli. Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, Waszyngton 1982, tłum. H. Sławiński, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, red. H. Sławiński, Kraków 2015.

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2016.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego, Rzym 2002), Poznań 2006.

Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum*, w: Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań 2002, s. 350–363.

Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, w: Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań 2002, s. 48–78.

Krawczyk M., *Znaczenie sztuki w przekazie wiary w nauczaniu Ojców Kościoła*, „Resovia Sacra” 23(2016), s. 113–121.

Lewek A., *Podstawy teologiczne posłannictwa kaznodziei*, w: *Sluga słowa*, red. W. Przyczyna, Kraków 1997, s. 15–22.

Lewek A., *Współczesna odnowa kaznodziejstwa*, t. 2, Warszawa 1980.

Lombardi F., *Wstęp*, w: Franciszek, *Bóg szuka na marginesie. Słowa z domu św. Marty*, opr. A. Spadaro, Kraków 2017.

Lombardi F., *Introduzione*, w: Jorge Mario Bergoglio Papa Francesco, *La verità è un incontro*, red. A. Spadaro, Milano 2014.

Lovrick P., *Media technology in preaching. A Catholic response*, <http://www.hprweb.com/2017/05/media-technology-in-preaching/> [21.07.2017].

Makowski A., *Nowa ewangelizacja w kulturze ponowoczesnej i medialnej*, „Studia Redemptorystowskie” 13 (2015), s. 247–259.

McKenzie J.L., *Kościół rzymsko-katolicki*, Warszawa 1972.

Paweł VI, Adhortacja apostolska o ewangelizacji w świecie współczesnym *Evangelii nuntiandi*, Wrocław 2001.

Schneider M.P., *Applying Six Offline Models to Online Evangelization*, <http://www.hprweb.com/2017/06/applying-six-offline-models-to-online-evangelization/> [21.07.2017].

Schurr V., *Christliche Verkündigung über Maria*, w: *Maria in Glaube und Frömmigkeit, Vorträdes Marianischen Kongresses der Diözese Rottenburg in Stuttgart 6–8.07.1954*, Stuttgart 1954.

Schurr V., *Situation und Aufgabe der Predigt heute*, w: *Verkündigung und Glaube*, red. Th. Filthaut, J.A. Jungmann, Freiburg 1958.

Siwek G., *Homilia szczególną formą przepowiadania*, „Materiały Homiletyczne” 188 (2000), s. 39–47.

Sławiński H., *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Kraków 2008.

Sobeczko H., *Zagadnienia liturgiczne w pierwszym roku nauczania papieża Franciszka*, w: *Sakramenty w misterium Kościoła. Księga dedykowana Księdzu Profesorowi Czesławowi Krakowiakowi z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. B. Migut, Z. Głowacki, W. Pałęcki, Lublin 2014, s. 131–141.

Swędrowski J., *Model współczesnej homilii niedzielnej*, „Studia Loviciensia” 18(2016), s. 163–173.

Szeffczyk L., *Pismo Święte Słowem Boga*, tłum. L. Balter, „Communio” 125(2001) nr 5, s. 49–63.

Szewczyk L., *Evangelii Gaudium o homilii jako części liturgii*, „Roczniki Teologiczne” 41 (2014) z. 12, s. 21–34.

Szewczyk L., *Odnova przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Katowice 2009.

Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Inter Oecumenici* – o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej liturgii, w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, red. E. Szafranski, t.1/2, Warszawa 1968, s. 169–222.

Twardy J., *Czym homilia nie jest – błędy w jej głoszeniu*, „Roczniki Teologiczne” 42 (2015) z.12, s. 57–72.

White A., *The Renewed understanding of the Liturgy of The Word in the Reformed Liturgy*, w: *Liturgy in the twenty-first century. Contemporary Issues and Perspectives*, red. A. Reid, London, New York 2016, s. 174–188.

Wolkiewicz A., *Testament Cyfrowego Imigranta – Benedykt XVI domieszkańców cyfrowego świata*, http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2013/referaty_2013_10/wolkiewicz.pdf [16.11.2017].

Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące homilii mszalnej, <http://liturgia.wiara.pl/doc/4329152.Wskazania-Konferencji-Episkopatu-Polski-dotyczace-homilii> [04.11.2017].

Słowa kluczowe

mass media, homilia, kazanie, technologia cyfrowa, Dyrektorium Homiletyczne

Keywords

mass media, homily, sermon, digital technology, Homiletic Directory

Summary

One of the Church's mission is to proclaim the word of God to the whole world. For the Church, the media element is not new in proclaiming the Good News. Pope John Paul II, Benedict XVI and Francis began to reflect on the subject of media and communication in the context of the Church and the world by speaking about social communication and the media issuing numerous documents and messages. At the same time, they are popes who use the media in the Church's evangelizing activity. Pope Francis also communicates with the faithful through social media.

The proclaimer of the word of God should value and care for the transmission of the Good News. Preachers of different Christian denominations use audiovisual technology in their sermons and homilies. The Homiletic Directory clearly says in No. 6 that the homily is: not a lecture, catechetical instruction, or exegesis. However, Pope Francis in the *Evangelii Gaudium* states that "homily cannot be a form of entertainment" (EG 38). Therefore, a preacher should not use audiovisual technology only because it is attractive, brings a revival, or can be a favorite form which listeners like. According to the recommendations of the Polish Episcopate Conference "in the homily, caution is needful in the use of activating tools, which may sometimes be modern technical forms (e.g. film, image, music), as well as props (e.g. special clothes, etc.) so that these means did not obscure the word, which should remain the main means of communication in the homily. In evaluation of the appropriateness of using such means during a homily, one should first of all consider the sanctity of the place of God's worship".